

В. П. Ковальський
С. Ю. Зузяк

Палаці Вінницької області: історія та сучасний стан

Вінницький національний технічний університет

PALLETS OF VINNYTSK REGION: HISTORY AND MODERN STATE

V. Kowalski, S. Zuzyak

У поданих матеріалах висвітлено історію будівництва палаців Вінницької області другої половини XVIII – початку XX ст.: Палацу Потоцьких в Тульчині, Палацу Марії Щербатової в Немирові, Палацу графа Ксідо у Хмільнику, Палацу Грохольських у Вороновиці, Палацу Четвертинських у Комаргороді Томашпільського району та інших. Розглянуті стилі побудови палаців – ранній класицизм, фахверк, класицизм, неокласицизм, неоренесанс, необароко, неоготика. Досліджені основи планування ансамблю садово-паркового комплексу. Звертається увага на сучасний стан палаців.

Ключові слова: палац, Вінницька область, стилі архітектури, парково-садове мистецтво, історія будівництва.

In the materials provided shows the construction history of the Vinnytsia region palaces of the second half of the XVIII and early XX centuries: the Pototsky Palace in Tulchin, the Palace of Maria Scherbatova in Nemirov, the Palace of Count Ksid in Khmilnik, the Grokholsky Palace in Voronovka, the Palace of Chetvertynskys in Komagorod, Tomashpil district and others. The styles of building palaces are considered – early classicism, fahverk, classicism, neoclassicism, neorenaissance, neo-arko, neogothic. The basics of the planning of the ensemble of the garden-park complex are explored. Attention is drawn to the present state of the palaces.

Key words: palace, Vinnitsa region, architecture styles, paloma-park art, history of construction.

Формування та розбудова Палацо-паркового мистецтва Вінницької області другої половини XVIII – початку XX ст. відбувалась у контексті найкращих світових традицій, загально-цивілізаційного культурного процесу, вони є надбанням не тільки національного, а й європейського та світового палацового мистецтва й архітектури. У процесі тривалого історичного розвитку будівництво Палаців Вінницької області визначалось різноманітними стилями.

Одним із самих яскравих представників в Україні, побудований стилі класицизму є **Палац графа Станіслава-Фелікса Потоцького у м. Тульчині**, який був зведений у 1782 р. за проектом французького архітектора Жозефа Лакруа, оформленням інтер'єру займався голландський дизайнер Меркс. В основу планування ансамблю в м. Тульчині була покладена схема, типова для палацово-паркового комплексу другої половини XVIII ст. Зведення палаців палладіанського типу, що були схожі на італійські вілли відомого італійського архітектора останньої епохи Відродження А. Палладіо (1508—1580), було підхоплене всіма відомими архітекторами Росії, України та Польщі останньої третини XVIII ст. [3] Палац будували впродовж 1775–1782 рр. *Сучасний стан:* будівля має досить непоганий вигляд, проте лівий бічний флігель в аварійному стані – лишилася лише напівзруйнована основа приміщення. Із тилу він уже виглядає пристойно, якщо ж обійти ззовні – можна побачити ще невідреставровану частину [1].

Яскравий представник неокласицизму – **Палац Марії Щербатової у м. Немирові**, що був закладений в 1885 р. за сприяння чеського архітектора Іржі Стібрала і зводився до революції 1917 р. У різні періоди зведення за будівництво двоповерхового палацу відповідали архітектори – Г. Грінер, Є. Крамарж, А. Зима, та І. Фомін.[4] Неокласичний стиль відображений яскравіше все у традиційному п'яти приватному парковому фасаді, де центральна частина, що виступає за основну лінію фасаду посилена чотирьох-колонним портиком іонічного ордера.[3] *Сучасний стан:* Від старих садибних будівель залишилася тільки квадратна водонапірна вежа в середньовічному стилі [2].

Палац графа Ксідо у м. Хмільнику – одна з найоригінальніших пам'яток палацової архітектури в Україні, архітектор якого сміливо поєднав кілька різних стилів, створивши один з найоригінальніших замків, що розташовані в Україні. Неоготичний проект належав архітектору І. Фоміну. Палац збудований впродовж 1911–1915 рр. та являє собою еkleктичне поєднання стилів різних епох, неокласицизму з елементами ренесансу.[3] *Сучасний стан:* Сьогодні тут розмістили краєзнавчий музей. Загалом Палац Ксідо пустує, та й стан його не найкращий. Потрібен ремонт і реставрація [2].

Палац Грохольських у м. Вороновиці був збудований в стилі раннього класицизму, в 1770–1777 р. Стилiстика будiвництва запозиченi також iз iталiйської архiтектурної доби А. Палладiо. Автором проекту став архiтектор Лоренц Гедон. [4] *Сучасний стан:* Гроші на реконструкцію будівлі – 300 тисяч євро – було надано в 2015 р. у якості гранту Європейським Союзом в рамках проекту «Туризм – запорука динамічного соціально-економічного розвитку громад». Влітку 2017 р. відбулось відкриття оновленого Палацу. Нині палац носить назву Грохольських-Можайських – на честь його колишніх володарів[2].

Палац Четвертинських у с. Комаргороді Томашпільського району – будівля початку ХІХ ст., що викликає захоплення архітекторів своєю формою, він побудований в рідкісному для нашої місцевості архітектурному стилі – фахверк. Такий стиль характерний для північної Німеччини або Швейцарії. Палац являє собою типовий зразок класицизму. *Сучасний стан:* Стан будівлі хороший, оскільки проводяться ремонти і за пам'яткою доглядають. Довкола розкинувся чудовий доглянутий парк [2].

Однією з пам'яток архітектури, включеної до Державного реєстру національного культурного надбання є **Палац Чарномського у с. Чорномін Піщанського району**. Будівля своєю формою дещо нагадує «Білий дім». Датою будівництва палацу вважається 1820 р. Італійський архітектор Франческо Боффо керував будівельними роботами. Нова частина палацу у формах неоренесансу. *Сучасний стан :* Палац використовують як сільську школу та місцеву лікарню[2].

Побудований в стилі необароко **Палац пана Кошарського** у с. Гонорівка Піщанського району. Палац і парк були закладені у другій половині ХІХ ст. власником маєтку Г. Кошарським. *Сучасний стан:* зберігся лише палац і парк, інші споруди садиби втрачені. Частково територія садиби була віддана під приватну забудову, а у 1980-х роках тут було збудовано дитячий садок, куди останнім часом була перенесена і школа[3].

Палац Мерінга був побудований в ХVІІІ ст., при володінні магнатів Вершицьких і знаходиться у с. Стара Прилука, Липовецького району. Палац Мерінга нагадує київський Маріїнський палац. Стилiв палацу – необароко. *Сучасний стан:* нинi в колишньому палаці мiститься Староприлуцька спеціалізована загальноосвітня школа-інтернат[2].

Палац родини Комарів розташований в Мурованих Курилівцях. Будівля розташована на нерівномірному ландшафті. Головний фасад палацу складається з двох поверхів, а тилловий, який виходить в парк — з трьох поверхів. Фасади симетричні з трьома ризалітами. Планування внутрішніх покоїв – централістичне з розташованою посередині залом. В 1960-х роках палац був незначно перепланований (вестибюль та розміри і рівень вікон другого поверху)[4].

Палац Чацького – пам'ятка архітектури у с. Серебринці Могилів-Подільського району. Палац був збудований в стилі класицизму.[3] *Сучасний стан:* палац у занедбаному стані. В одній частині будівлі розташовується селищна рада, а решта кімнат пустують[2].

За деякими джерелами **Палац Вітославських – Львових** у с. Чернятині Жмеринського району був побудований ще у ХVІІ ст. В Реєстрі архітектурних пам'яток України записано, що палац та господарський флігель поруч з'явилися у 1830 р., в епоху романтизму (звідси і мода на неоготику), за господарювання Вітославських. Автором неоготичних фасадів чернятинського палацу міг бути польський архітектор Генріх Іттар, мальтiєць за походженням, який навчався у Римі.[3] Будівля, попри певну архітектурну еkleктику, вражала сучасників стрункістю і витонченістю ліній. Готична стрільчатість всіх вертикалей мала за мету створити ілюзію більшої висоти. *Сучасний стан:* У приміщенні палацу зараз розміщено один з корпусів Чернятинського аграрного технікуму [1].

Таким чином, ми висвітлили історію будівництва, розглянули основи планування Палаців Вінницької області та їх сучасний стан. На жаль через відсутність коштів, зацікавленості людей та влади, на сьогодні більшість палаців у занедбаному стані. Неповага до пам'яток архітектури призводить до

негативних наслідків. Тому, що саме за допомогою них ми маємо можливість усвідомити значення історико-культурної спадщини. Вони відіграють важливу роль у формуванні духовних засад української державності, вихованні національної самосвідомості нинішнього та майбутніх поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. https://ua.igotoworld.com/ua/poi_catalog/2709-132-palaces-vinnytsia-oblast.htm
2. <https://moemisto.ua/vn/blog/zamki-vinnichini-199.html>
3. Україна. Фортеці, замки, палаці. Пугівник. 70 архітектурних пам'яток / автори-укл. О. М. Беліков, Ю. С. Воронцова. — Харків: Альбатрос, 2011. — 224 с.: іл.
4. Дем'яненко С. Архітектурні пам'ятки України =Architectural monuments of Ukraine / Сергій Дем'яненко ; редкол.: Г. Б. Мунін, Д. С. Вілкова, С. Т. Смирна [та ін.] ; пер. англ. Д. С. Вілкова. — К. : Агентство по розповсюдженню друку, 2016. — 304 с. : іл. — (Серія «Культурно-історична спадщина України»).

Ковальський Віктор Павлович – к.т.н., доцент кафедри будівництва міського господарства та архітектури Вінницького національного технічного університету.

Зузяк Світлана Юрївна – студентка Вінницького національного технічного університету.

Kovalsky Viktor Pavlovich - Candidate of Technical Sciences, Associate Professor of the Department of Urban and Architecture Construction of Vinnytsia National Technical University.

Zuzyak Svetlana - is a student at the Vinnytsia National Technical University.